

Yosef Valle Berntsen

Tilbakeføring av barn plassert i fosterhjem etter omsorgsovertakelse. Innvirkninger, behov og oppvekstsvilkår

Reunification of children in foster care after a care order. Impacts, needs and conditions of upbringing

Bacheloroppgave i Barnevern

Veileder: Nadine Hvesser Lien

Mai 2022

Yosef Valle Berntsen

Tilbakeføring av barn plassert i fosterhjem etter omsorgsovertakelse. Innvirkninger, behov og oppvekstsvilkår

Reunification of children in foster care after a care order. Impacts, needs and conditions of upbringing

Bacheloroppgave i Barnevern
Veileder: Nadine Hvesser Lien
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Temaet som belyses i denne bacheloroppgaven er tilbakeføring av barn plassert i fosterhjem etter omsorgsovertakelse. Oppgaven er basert på problemstillingen *Er målet om tilbakeføring til det beste for barnet etter en omsorgsovertakelse?* Det legges i oppgaven vekt på tilknytning, viktigheten av dette, og risikoen ved brudd på trygge tilknytninger. Betydningen og utfordringene rundt viktigheten og vektleggingen av stabilitet og kontinuitet belyses også i oppgaven, samt sentrale aspekter som omsorgssvikt, omsorgsovertakelse, samvær og tilbakeføring. Oppgaven avgrenser seg til å omfatte omsorgsovertakelser etter barnevernloven §4-12. Barn plassert i fosterhjem etter en omsorgsovertakelse har i stor grad blitt utsatt for vedvarende omsorgssvikt, og er derav i mange tilfeller sårbare barn. En omsorgsovertakelse er i utgangspunktet likevel midlertidig, og det langsiktige målet skal være at barnet tilbakeføres til biologiske foreldre. Oppgaven drøfter sentrale aspekter ved tilknytningsteori opp imot sentrale barnevernfaglige prinsipp som det biologiske prinsipp og hensynet til barnets beste for å belyse konsekvenser av tilbakeføring. Oppgaven drøfter også Norges dommer i Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) opp imot oppgavens problemstilling, og dommenes betydning i arbeidet med ny barnevernlov. Oppgaven er en litteraturstudie, og problemstilling og sentrale temaer blir med hjelp av relevant teori og litteratur belyst i oppgaven.

Abstract

The topic which is highlighted in this bachelor thesis is the reunification of children in foster care. The bachelor thesis is based on the topic issue *Is the goal of reunification in the child's best interest after a care order?* Emphasis is placed on attachment, its importance, and the risk that comes with breaking safe attachments. The importance and the challenges regarding stability and continuity is also highlighted, as well as key aspects such as care failure, care orders, visitation and reunification. The thesis focuses on care orders in line with the Child welfare act §4-12. Children placed in foster care after a care order have often been exposed to care failure over time, and are therefore more prone to be vulnerable. A care order is temporary, and the long term goal is to reunite the child with the biological parents. This thesis presents important aspects within attachment theory, and discusses important aspects such as biological affiliation and that of what is in the best interest of the child to highlight which consequences reunification can lead to. This thesis also discusses the fact that Norway

have been convicted in the European Court of Human Rights, its importance in the rework of the Child welfare act and its relevance to the topic issue. The method used is literature study, and the topic issue and key aspects of the thesis is presented with the use of relevant research and theory.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	4
1.1 Tema og problemstilling	4
1.2 Oppgavens oppbygging	5
1.3 Avgrensninger	5
1.4 Oppgavens relevans	6
2. Metode	6
2.1 Valg av metode	6
2.2 Kildebruk	6
2.3 Kildekritikk	7
3. Presentasjon av teori	7
3.1 Tilknytning	7
3.2 RAD - Reactive attachment disorder	9
3.3 Stabilitet og kontinuitet	10
3.4 Omsorgssvikt	11
3.5 Omsorgsovertakelse og tilbakeføring	12
3.6 Samvær	13
4. Drøfting	14
4.1 Barn i fosterhjem	14
4.2 Utfordringer knyttet til fosterhjem i nær slekt og familie	15
4.3 Tilknytning til fosterforeldre	16
4.4 Det biologiske prinsipp og hensynet til barnets beste	17
4.5 Målet om tilbakeføring	18
4.6 EMD dommene og deres betydning for samværsordningen	20
5. Avslutning	22
Litteraturliste	24

1. Innledning

Det å ta fra foreldrene omsorgen for barnet sitt er en av de mest inngripende handlingene en offentlig etat kan utøve. Lov om barnevernstjenester av 17 juli 1992 nr 100 (heretter bvl) presiserer i §4-12 hvilke vilkår som må være oppfylt for at en slik omsorgsovertakelse skal kunne skje. Det er verdt å merke seg at en omsorgsovertakelse sees på som siste utvei, og mindre inngripende tiltak som kan gi «god nok» omsorg skal utprøves først. Skulle likevel forholdene som barnet lever under være så uholdbare at vilkårene i §4-12 blir oppfylt, så kan barnevernstjenesten fremme sak om omsorgsovertakelse til fylkesnemnda. Vilråene er svært strenge, og fylkesnemnda gir da barnevernet enten medhold eller ikke medhold. I de tilfellene barnevernet gis medhold, så er konsekvensen at omsorgen for barnet blir tatt over av det offentlige. Mange av disse barna blir plassert i fosterhjem. En omsorgsovertakelse skal i utgangspunktet være midlertidig, og det skal fra det offentliges side legges til rette for at en tilbakeføring av barnet på sikt skal gjennomføres. Dette er noe som blant annet må tas i betraktning når det tas stilling til hvor mye samvær barn og foreldre skal ha etter omsorgsovertakelsen. Dette bygger på det biologiske prinsipp.

1.1 Tema og problemstilling

I denne oppgaven vil fokuset rettes mot barn som er plassert i fosterhjem etter omsorgsovertakelse. Ifølge tall hentet fra Bufdir sine hjemmesider så er det i dag i underkant av 9000 barn som er plassert i fosterhjem. Det som er interessant å se på er at 80% av disse barna er plasserte etter en omsorgsovertakelse. Et prinsipp som står sterkt i både barnevernloven og barnekonvensjonen er det biologiske prinsipp. Det kommer frem i barnevernloven at det er et grunnleggende prinsipp i vårt samfunn at foreldre selv sørger for sine barn, og at svikt eller problemer av alvorlig karakter bør søkes bedret med hjelpetiltak. En omsorgsovertakelse er selvsagt et svært inngripende tiltak. Kanskje også et av de mest inngripende tiltakene vi har, og dette er noe som gjenspeiles i bvl §4-4. Her presiseres det at inngripende tiltak ikke skal benyttes før mildere tiltak er utprøvd. Barnevernet kan i de tilfellene der de vurderer at hjelpetiltakene ikke gjør barnets situasjon bedre anmode om omsorgsovertakelse jf. bvl §4-12. Det er dog svært strenge vilkår som må være oppfylt hvis en omsorgsovertakelse skal gjennomføres, og det at hele 80% av barna i fosterhjem er plasserte etter en omsorgsovertakelse er derfor svært interessant.

En omsorgsovertakelse skal være et midlertidig tiltak der tilbakeføring skal være det endelige målet. Barnevernloven §4-21 første ledd sier følgende «Fylkesnemnda skal oppheve et vedtak

*om omsorgsovertakelse når det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg». Her er det interessant å se på vilkåret «overveiende sannsynlig». For at noe skal være «overveiende sannsynlig» vil det si at det kreves mer enn alminnelig sannsynligovervekt. Det må med andre ord være svært høyt sannsynlig at forholdene i hjemmet er gode nok, og det stilles strenge krav til foreldrenes omsorgskompetanse slik at barnet ikke på nytt skal måtte flytte (Bunkholdt, 2017). Videre i bvl §4-21 første ledd står det følgende «Avgjørelsen skal likevel ikke oppheves dersom barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet». I tilfeller der et barn har bodd i et fosterhjem i en lengre periode kan det forekomme hindringer som vil gjøre en eventuell tilbakeføring mer krevende, og tvil om tilbakeføring vil være til det beste for barnet kan forekomme. Det er i dette dilemmaet jeg har hentet frem min problemstilling som er følgende: *Er målet om tilbakeføring til det beste for barnet etter en omsorgsovertakelse?**

1.2 Oppgavens oppbygging

I kapittel 1 så er valg av tema og problemstilling presentert. Videre blir avgrensing av oppgaven og oppgavens relevans presentert. I Kapittel 2 beskrives metoden som er anvendt for oppgaven, samt kildebruk og kildekritikk. I kapittel 3 presenteres teorien som jeg videre i oppgaven drøfter i forhold til tema og problemstilling. I kapittel 4 drøftes aktuelle temaer i forhold til teorien som har blitt presentert. I kapittel 5 vil jeg avslutningsvis sammenfatte oppgaven, og presentere funn og sentrale poeng som jeg gjennom drøftingen har kommet frem til. Jeg vil i denne oppgaven se nærmere på blant annet tilknytningsteori, betydningen av samvær, sentrale barnevernfaglige prinsipper som barnets beste og det biologiske prinsipp, og deretter drøfte dette opp mot problemstillingen. Jeg vil også aktualisere problemstillingen opp imot at Norge har blitt dømt i Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) i flere saker, og hvilken betydning det har for barnevernloven og samværsordningen.

1.3 Avgrensninger

I denne oppgaven har jeg valgt å rette fokus mot barn som er plasserte i fosterhjem etter en omsorgsovertakelse jf. bvl 4-12. Jeg har valgt å utelukke plasseringer i institusjon, og også frivillige plasseringer i fosterhjem jf. bvl §4-4. Omsorgsovertakelser jf. bvl §4-12 fører med seg flere utfordringer som er svært relevante for problemstillingen. Det er de mest alvorlige sakene, og EMD dommene og deres betydning er i tillegg svært relevante.

Omsorgsovertakelser gjør også at det i veldig stor grad kreves samarbeid mellom barnevern, biologiske foreldre og fosterforeldre. Utfordringer knyttet til tilknytning er også svært

relevant ved langvarige plasseringer i fosterhjem. Jeg har valgt å fokusere på hvilke innvirkninger det kan å for et barn å bli tilbakeført, og dermed sett på blant annet forholdet mellom stabilitet og kontinuitet og disse sårbare barna kan ha. Ved å fokusere på omsorgsovertakelser jf. bvl §4-12 blir barnevernfaglige prinsipper i stor grad satt opp mot hverandre. Dette drøftes i oppgaven i forhold til oppgavens problemstilling.

1.4 Oppgavens relevans

Oppgavens tema og problemstilling er svært dagsaktuell. Vi står midt oppe i en barnevernsreform, og ny barnevernlov er rett rundt hjørnet. Norge har også de siste årene fått kritikk i Den Europeiske Menneskerettsdomstol (EMD), og har blitt dømt ved flere anledninger. Norge har ikke blitt tatt på at selve omsorgsovertakelsene har vært feil, men på at graden av samvær mellom barn og biologiske foreldre har vært for lite. Omsorgsovertakelser er i utgangspunktet midlertidige, og tilbakeføring skal være et mål. Norsk barnevern blir med andre ord dømt på at de ikke i stor nok grad tar hensyn til målet om tilbakeføring. Kritikken fra EMD og dets relevans for arbeidet med ny barnevernlov er svært aktuell med tanke på oppgavens problemstilling.

2. Metode

2.1 Valg av metode

En metode er et redskap vi bruker til hjelp når det er noe vi vil undersøke. Metoden hjelper oss å samle inn data, og er et hjelpemiddel for å både skaffe og etterprøve kunnskap. Metoden kan beskrives som en vei til å nå et mål (Dalland, 2020, s. 54). Denne oppgaven er en litteraturstudie. En metode velges ut ifra hva som egner seg best til å besvare oppgavens problemstilling. I denne oppgaven er det et gitt krav at oppgaven skal være en litteraturstudie. Det som kjennetegner litteraturstudien er at man henter data fra eksisterende kunnskap, forskning og teori. Målet er å belyse arbeid som allerede er gjort på feltet (Dalland, 2020).

2.2 Kildebruk

«Et grunnleggende krav til data er at de må være relevante for problemstillingen» (Dalland, 2020, s. 63). For å finne relevant litteratur til oppgaven så har jeg tatt i bruk søkemotorer som «Oria», «Idunn» og «google scholar». Søkeordene jeg i hovedsak har benyttet meg av har vært norske ord. Dette er «fosterhjem», «barnevern», «samvær», «tilbakeføring» og «omsorgsovertakelse». Jeg har i tillegg til disse søkene benyttet meg av tidligere

pensumlitteratur vi har hatt gjennom utdanningsløpet. Jeg har brukt lovdata til hjelp for å se nærmere på vilkårene i barnevernsloven, og jeg har sett på forarbeider, høringsnotater og relevante dommer fra høyesterett som er med på å belyse utfordringer knyttet til problemstillingen min. Jeg har også lest relevante artikler, tidsskrift og tidligere bachelor og masteroppgaver. I tillegg til dette har jeg hentet data fra Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet (Bufdir) for å få en statistisk oversikt.

2.3 Kildekritikk

Kildekritikk vil si å vurdere den litteraturen man har funnet. Kildekritikk betyr at man vurderer om den litteraturen man har funnet har en relevans for oppgavens tema, og om den muliggjør det å beskrive og belyse oppgavens problemstilling (Dalland, 2020). Barnevern er et felt som er i stadig utvikling, og jeg har i den forstand valgt å i hovedsak fokusere på litteratur ikke eldre enn 10 år. Samtidig er det svært mye relevant litteratur datert før dette, og jeg har henholdsvis gjort to unntak. Det gjelder artiklene til (Anke, 2007) og (Jacobsen, 2009). Artiklene presenterer relevant teori med bakgrunn i både Bowlby og Ainsworth sine arbeid. Mye av litteraturen og fagstoffet brukt i oppgaven er sekundærlitteratur, og utfordringen med dette er at teksten da er bearbeidet og tolket av andre enn den opprinnelige forfatter (Dalland, 2020). At jeg igjen tolker den litteraturen med min egen forståelse og bakgrunn kan være med på å gi oppgaven et annet perspektiv enn det litteraturen kanskje i utgangspunktet fremstiller. Dette er faktorer som kan være med på å påvirke en oppgaves troverdighet. Det er derfor viktig å være observant på dette under en litteraturstudie.

3. Presentasjon av teori

I dette kapittelet vil det teoretiske grunnlaget for oppgaven presenteres. Det vil bli presentert sentrale teoretiske tilnærminger, og det vil belyst viktige faktorer som er relevante for oppgavens tema og problemstilling. Jeg vil starte med å skrive om tilknytning og reaktiv tilknytningsforstyrrelse. Deretter om stabilitet og kontinuitet. Etterfulgt av omsorgssvikt, omsorgsovertakelse og tilbakeføring, og til sist om samvær.

3.1 Tilknytning

(Jacobsen, 2009) definerer tilknytning som følgende: «Et atferdssystem som organiserer forskjellige former for tilknytningsatferd hos individet. Når dette systemet fungerer optimalt, er omsorgspersonen en trygg havn for trøst og en trygg base for eksplorering. Måten som

atferdssystemet er organisert på, varierer i kvalitet fra individ til individ og lar seg ikke så lett forandre» (Jacobsen, 2009). En tilknytning er et bånd mellom et barn, og enten en eller flere omsorgspersoner (Jacobsen, 2009). John Bowlby anses av mange som grunnleggeren av tilknytningsteorien, og mye av nyere forskning er basert på hans verk. I spedbarnsalder så vil et barn i de fleste tilfeller danne en sterkere tilknytning til et lite antall personer. Ofte en eller to personer, og da oftest er dette mor og far. Dette gjør disse omsorgspersonene til svært viktige aktører i et spedbarns liv. Kvaliteten på omsorgen disse personene utøver er avgjørende for barnets utvikling, og omsorgen som gis til barnet er med på å enten fremme eller å hemme barnets utvikling (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 72). Et barns evne til å knytte seg til andre mennesker kalles for relasjonskompetanse (Bunkholdt, 2017, s. 52). En viktig del av Bowlbys arbeid er begrepet som omhandler indre arbeidsmodeller. Om vi har en god eller dårlig indre arbeidsmodell påvirker hvilke forventninger vi har i møtet med andre mennesker. Dette påvirkes av blant annet relasjonserfaringer og hva slags tilknytningskvaliteter man er vokst opp med (Bunkholdt, 2017, s. 51).

Mary Ainsworth har i sitt arbeid, som kan sees på som en videreføring av Bowlbys arbeid, studert tilknytningskvalitet. Her har Ainsworth kategorisert fire ulike typer kvaliteter som sier noe om i hvilken grad barn vil klare å kunne skape relasjoner til andre.

A: Utrygg organisert ambivalent tilknytning

B: Trygg tilknytning

C: Utrygg, organisert engstelig og avvisende tilknytning

D: Desorientert tilknytning

(Bunkholdt, 2017, s. 51)

Hver av disse fire typene tilknytningskvaliteter er med på å påvirke hvilken tilknytning barnet har med sine omsorgspersoner, og også hvordan barnet klarer å knytte seg til andre. Barn som har vokst opp med trygge tilknytninger vil i større grad være i stand til å regulere sine følelser og skape relasjoner enn et barn som har vokst opp med utrygg tilknytning (Bunkholdt, 2017, s. 51). (Kvelling, 2015) ser på tilknytningskvalitet som noe man må sette i et livsløpsperspektiv. Det å skape tilknytning er ikke noe som utelukkende skjer i barndommen. I voksen alder er blant annet tilknytninger som parforhold, venner og sosiale nettverk viktig. Forskning på tilknytning har også vist at det i eldre alder er sammenhenger mellom type tilknytning, og

helse. Eldre med trygg tilknytning greier blant annet i større grad enn de med utrygg tilknytning å håndtere sviktende helse (Kvello, 2015, s. 83).

Bowlby er i sin forskning klar på at det er viktig og nødvendig at barn fra tidlig alder får gode tilknytninger til sine omsorgspersoner. «En indre arbeidsmodell er en samling av tanker, følelser og handlingsberedskap som er skapt av de tidlige samspillserfaringene mellom barn og omsorgsgiver» (Bunkholdt, 2017, s. 51). Denne indre arbeidsmodellen skapes av erfaringer og samspill med de nærmeste omsorgspersonene. Den regnes som etablert når barnet er i andre leveår. Modellen sees på som både biologisk og ikke biologisk. Det vil si at det ikke er et vilkår at omsorgspersonene som skal skape en trygg tilknytning til barnet, og med det sørge for at barnet får en god omsorg, trenger å være biologiske foreldre. En indre arbeidsmodell er altså ikke fastlåst, og gode opplevelser vil være med på å justere den indre arbeidsmodellen i en positiv retning. Dårlige opplevelser vil på samme måte fungere slik at den indre arbeidsmodellen føres i en negativ retning (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 72). For fosterforeldre vil det å være en trygg omsorgsperson være en nøkkel i møte med et fosterbarn. Med tiden til hjelp så vil fosterforeldre gjennom å gi fosterbarnet en trygg tilknytning og gode erfaringer bidra til at det barnet etter hvert vil anse fosterforeldrene som en trygg base, og trygge og nære relasjoner vil skapes (Jacobsen, 2009).

3.2 RAD - Reactive attachment disorder

Reaktiv tilknytningsforstyrrelse er en relasjonsforstyrrelse som forekommer når barn utsettes for vedvarende avvik i sosiale relasjonsmønstre. Tilknytningsforstyrrelsen fremkommer hos sped og småbarn, og den kjennetegnes av at barnet ikke lar seg trøste, dårlig sosialt samspill, tristhet og aggresjon. (Kvello, 2015, s. 98). Reaktive tilknytningsforstyrrelser er en direkte konsekvens av omsorgssvikt. Psykisk misbruk, fysisk misbruk og forsømmelser som for eksempel manglende respons fra omsorgspersonene når barnet tilnærmer seg dem, og også en avvisning av de fysiske behov et barn har er eksempler på faktorer som er med på å forårsake en reaktiv tilknytningsforstyrrelse hos barnet (Kvello, 2015, s. 99). Reaktive tilknytningsforstyrrelser fører til at barnet når det blir eldre fungerer dårligere enn «vanlige» barn, og på flere områder er fungeringen til barn med reaktive tilknytningsforstyrrelser sammenlignbar med barn som er på autismspekteret. Disse barna har oftere lese og skrivevansker. De strever mer i sosialt samspill med andre barn, og de sliter i større grad enn «vanlige» barn med kommunikasjonsferdigheter. De har i større grad problemer med å uttrykke seg språklig, og de fungerer dårligere emosjonelt (Kvello, 2015, s. 100).

Barna møter store utfordringer, og de trenger i stor grad støtte og ytre regulering gjennom at de får forutsigbare rutiner og stabilitet i både hverdagen og omsorgen. (Haarklou, 2021) beskriver reaktiv tilknytningsforstyrrelse som en kjærlighetsforstyrrelse. Det vil si at barnet ikke vil være i stand til å gå inn i en nær relasjon med nye omsorgspersoner. I tilfeller der et barn blir flyttet ut av hjemmet og plassert i fosterhjem er dette en stor utfordring. Barnet med reaktiv tilknytningsforstyrrelse har hatt en omsorg preget av utrygge tilknytninger og dårlig omsorg. Dette fører til at barnet sliter med å skape en nær relasjon til nye omsorgspersoner. I fosterforeldres situasjon vil det føre til at barnet aktivt unngår å la fosterforeldrene komme nær seg. De skaper både fysisk og psykisk avstand, som en direkte konsekvens av den tidligere omsorgen de har fått (Haarklou, 2021). For barna med reaktive tilknytningsforstyrrelser som er plasserte i fosterhjem vil dette forklares med at disse barna i større grad føler på en forventet avstand. Det vil si at siden de allerede har erfart tap og avstand til tidligere omsorgspersoner, vil de også holde avstand til sine nye omsorgspersoner. De ser ingen hensikt i å knytte seg til nye omsorgspersoner da deres tidlige erfaringer har bestått av tap og avstand. (Haarklou, 2021).

3.3 Stabilitet og kontinuitet

(Bunkholdt & Kvaran, 2015) beskriver sammenhengen mellom stabilitet og kontinuitet veldig fint med følgende spørsmål: «*Hva er mest til skade: å bryte kontinuitetsbånd for å øke barns muligheter for stabil omsorg, eller å la barn leve i ustabile omsorgsforhold for å slippe å bryte kontinuiteten?*» (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 271)

Man kan spørre seg hva som veier tyngst av disse to. Hva som er mest til skade kommer an på den enkelte situasjon, og de involverte må ta vurderinger på hva som skal vektlegges i den enkelte sak. Begge begrepene er svært sentrale når det kommer til barn som er plasserte i fosterhjem. På den ene siden så er barnevernloven tydelig. Bvl §4-19 regulerer samvær etter omsorgsovertakelse, og den sier at barn og foreldre, hvis ikke annet er bestemt, har rett til samvær med hverandre. Dette er et ledd i at barnet skal få opprettholde en kontinuitet i forhold til egen oppvekst og familie, og ikke minst gjøre en eventuell tilbakeføring i fremtiden lettere. Da er kontinuitet en viktig faktor. Samtidig så er det ikke uten grunn at et barn blir flyttet ut av sitt hjem. Barn er avhengige av stabilitet i omsorgen. Omsorgspersonene som barn har rundt seg må være forutsigbare og til å stole på, og omsorgen barn får må kjennetegnes av trygge rammer (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 271). Kontinuitet er noe som er med på å påvirke identitetsutviklingen vår, og mangel på kontinuitet kan føre til blant annet ensomhet. Ensomhet i forhold til sin egen historie. «Med kontinuitet menes det å ha en

sammenhengende livshistorie» (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 271). En omsorgsovertakelse jf. Bvl §4-12 gjøres på bakgrunn av at det vurderes at barnet trenger en stabil omsorgssituasjon. Samvær etter omsorgsovertakelse jf. Bvl §4-19 er til stede for at kontinuiteten til barnet skal opprettholdes.

3.4 Omsorgssvikt

Omsorgssvikt er et vidt begrep og det finnes flere ulike typer omsorgssvikt. De mest alvorlige typene omsorgssvikt omhandler vold og overgrep, men på et generelt grunnlag så betyr omsorgssvikt at et barn ikke får dekket sine behov. Alle barn har rett til en trygg oppvekst. Omsorgssvikten forekommer når denne tryggheten erstattes av utrygghet og usikkerhet. Mangel på fysiske, psykiske, medisinske og følelsesmessige behov anses som omsorgssvikt. Mer konkret vil omsorgssvikt si at barnet får for lite omsorg, for lite beskyttelse mot farer, under og feilernæring og for uegnet stimulering. Omsorgssvikt kan deles inn i fire ulike kategorier. Alvorlig, meget alvorlig, svært alvorlig og særdeles alvorlig. Alvorlig grad av omsorgssvikt vil si at barnet gis periodevis lite kjærlighet. Meget alvorlig omsorgssvikt gjenspeiles i at barnet konsekvent gis lite kjærlighet. Ved svært alvorlig omsorgssvikt viser omsorgspersonene emosjonelt fravær ovenfor barnet, og ved særdeles alvorlig omsorgssvikt er omsorgspersonene kontinuerlig mentalt fraværende ovenfor barnet (Kvello, 2015, s. 319). Omsorgssvikt fører til høy grad av stress hos barn, og spesielt langvarig stress er skadelig for barna. Dette kan føre til at barna blir mer mottakelige for både psykiske og fysiske lidelser.

I hvilken grad et barn blir utsatt for omsorgssvikt vil i høy grad være påvirket av hvilken omsorgskompetanse omsorgspersonene til barnet har. Omsorgsevne og omsorgskompetanse er to begrep som tidligere har blitt, og som det fortsatt er lett å bruke om hverandre. (Kvello, 2015) argumenterer for at det er mer riktig å bruke begrepet omsorgskompetanse siden kompetansen en omsorgsperson besitter er lært og tilegnet gjennom ens egen barndom og det miljøet og kulturen en kommer fra (Kvello, 2015, s. 119). I arbeid med minoritetsfamilier som ofte har en annen kulturell bakgrunn, og med det helt andre normer, er dette viktig å ha i bakhodet. Årsakene til at foreldre utsetter barna sine for omsorgssvikt er mange og kompliserte. En forenklet forklaring er det at ikke alle foreldre ser sin egen betydning opp imot barnets utvikling. Lav fungering blant foreldrene selv er delvis en forklaring på dette. Kjennetegn på foreldre som utøver omsorgssvikt er blant annet at de er unge, arbeidsledige, uten utdanning, har psykiske lidelser, har dårlig råd og har dårlig bolig. Dette er faktorer som er med på å skape ustabile forhold for barnet (Kvello, 2015, s. 321).

Omsorgssvikt forekommer ikke bare hos svakere stilte foreldre. En annen form for omsorgssvikt er når konflikten mellom to separerte foreldre blir så stor at barnet faktisk blir skadelidende av den. Konsekvensene av omsorgssvikt er at det kan skade barnets kognitive utvikling. Utviklingen av hjernen vår påvirkes av omsorgen vi får, og erfaringene vi gjør oss. Kvaliteten på omsorgen påvirker et barns utvikling, og erfaringene våre gjør oss tilpasningsdyktige. Hjernens plastisitet gjør den tilpasningsdyktig gjennom at den lar seg forme ut ifra det miljøet den befinner seg i. For barn som vokser opp i et vanskelig miljø, kan denne tilpasningsdyktigheten skade barnets evne til å tilpasse seg et mer ordinært miljø (Kvello, 2015, s. 331). Omsorgssvikt vil også øke sannsynligheten for utvikling av psykiske lidelser. Depresjon, lavt selvbilde, angstlidelser, atferdsvansker og personlighetsforstyrrelser er eksempler på dette. Jenter utvikler i større grad emosjonelle vansker, mens gutter på sin side utvikler i større grad atferdsvansker. Disse kan kategoriseres som internaliserende og eksternaliserende vansker (Kvello, 2015, s. 334). Barn som er utsatt for omsorgssvikt er sårbare for mangelfull utvikling både kognitivt, språklig, motorisk, emosjonelt og sosialt. Disse barna mangler i større grad kompetanse på å skape relasjoner til jevnaldrende, og faller i større grad ut sosialt.

3.5 Omsorgsovertakelse og tilbakeføring

En omsorgsovertakelse vil si at barnevernet tar over omsorgen for et barn. Det offentlige vil da ha det overordnede ansvaret for barnet, og fosterhjemmet vil ha ansvaret for den daglige oppfølgingen av barnet gjennom både skole og fritid. Det er bvl §4-12 som sier noe om hvilke vilkår som må være oppfylt for at en omsorgsovertakelse skal skje. Det stilles fire alternative vilkår for at for at barnevernstjenesten skal kunne overta omsorgen for barnet. Er noen av disse vilkårene oppfylt så kan barnevernstjenesten etter bvl §4-12 første ledd fatte vedtak om å overta omsorgen for et barn. Bvl §4-12 er en «kan» regel, og det vil si at selv om barnevernet fatter vedtak om omsorgsovertakelse så er det fylkesnemnda som må ta en avgjørelse på hva som er det beste for barnet. Fylkesnemnda må ta i betraktning om bvl §4-12 andre ledd er oppfylt, der presiseres det at vedtak etter §4-12 første ledd bare kan treffes hvis det ikke kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet med hjelpetiltak etter bvl §4-4.

Fylkesnemnda må ta hensyn til hva som vil være det beste for barnet, og se på de konsekvenser det vil ha å flytte et barn ut av hjemmet sitt. Fylkesnemnda vil da enten gi barnevernet medhold i anmodningen om omsorgsovertakelse, eller gi foreldrene medhold slik at barnet blir værende i hjemmet. I de fleste tilfeller så gis barnevernet medhold.

Tilbakeføring av barn som har blitt plassert etter omsorgsovertakelse skjer etter bvl §4-21.

Barnevernloven §4-21 første ledd sier følgende «*Fylkesnemnda skal oppheve et vedtak om omsorgsovertakelse når det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg*». Hvis det er «overveiende sannsynlig» at foreldrene greier å gi barnet forsvarlig omsorg, så skal fylkesnemnda oppheve vedtak om omsorgsovertakelse. Det stilles strenge krav til hva som inngår i vilkåret «forsvarlig omsorg», og av forarbeidene til bvl §4-21 kommer det frem at omsorgskompetansen til foreldrene må være så god at det er trygt å tilbakeføre barnet. Derav «overveiende sannsynlig» (Bunkholdt, 2017, s. 278). Vilkårene som førte til omsorgsovertakelse etter bvl §4-12 må ikke lenger være til stede. Unntaket er hvis barnet har fått en så sterk tilknytning til fosterhjemmet at det vil være skadelig for barnet å bli flyttet tilbake. Da skal fylkesnemnda ikke oppheve vedtaket om omsorgsovertakelse jf. bvl §4-21 «*Avgjørelsen skal likevel ikke oppheves dersom barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet*».

3.6 Samvær

Når et barn blir plassert i et fosterhjem etter en omsorgsovertakelse så skal det opprettes en samværsavtale. Barnevernstjenesten, foreldre og fosterforeldre utarbeider en samværsplan, og hvis barnet enten er fylt sju år, eller er i stand til å ha egne synspunkter så har barnet rett til å bli hørt, og tatt hensyn til (Bunkholdt, 2017, s. 211). Fylkesnemnda avgjør hvor mye samvær som skal være mellom barnet og foreldrene. Fylkesnemndas avgjørelse er et minimumsforslag, og det er rom for at barnevernstjenesten kan utvide omfanget av samvær. En innskrenkning av samværet derimot er en avgjørelse som avgjøres av fylkesnemnda. Beslutninger som omhandler behov for tilsynspersoner under samværet, og hvor samværet skal finne sted tas også av fylkesnemnda (Bunkholdt, 2017, s. 210). Fylkesnemnda tar også avgjørelsen på at det ikke skal være noe samvær. I barnevernloven skal det mye til for at det ikke skal være noe samvær mellom barn og foreldre etter en omsorgsovertakelse. En omsorgsovertakelse er i utgangspunktet et midlertidig tiltak, og det er et langsiktig mål at barnet skal tilbake til foreldrene sine.

Havik (2007) sin forskning fra Norge viser at 89% av alle barn som er plasserte har samvær med foreldrene sine (Bunkholdt, 2017, s. 212). Samværet er med på å opprettholde barnets kontinuitet, og samværet bidrar til sikring og utvikling av barnets tilknytning og relasjon til foreldrene. Forskning rundt samvær viser at det er flere faktorer som er med på å bidra til tilbakeføring. Ifølge Fanshell (1975) så er kontakt og samvær nøkkelen til at et barn skal bli tilbakeført. Andre studier har funnet ut at det er foreldrenes grad av problemer som er den

største faktoren når det kommer til tilbakeføring. Altså hvor mange problemer foreldrene har, og hvor belastet de er av dem (Bunkholdt, 2017, s. 217). Det er uenigheter i forskningen rundt samvær, og hva som skal ligge til grunn når samværsordninger lages. Barnets beste derimot skal alltid prioriteres. Hva som er til barnets beste legger føringer for hvor mye samvær det skal være. Faktorer som stabilitet, kontinuitet, tilknytning og utvikling er viktige og blir sett opp imot barnets behov og hva som er til barnets beste. Enhver barnevernssak er unik, og det er opp til barnevernet og jobbe for at hvert barn og familie blir møtt på sine individuelle behov og utfordringer.

4. Drøfting

4.1 Barn i fosterhjem

Buudir sine tall fra 2020 viser at 84% av alle barn fra 0-17 år som var plassert utenfor hjemmet, var plassert i fosterhjem. Antallet barn som bor i fosterhjem har de siste årene vært på ca 10 000, i dag noe lavere. Selv om antallet barn som bor i fosterhjem er relativt stabilt, så ser vi en endring i hvilken type fosterhjem de bor i. Forskrift om fosterhjem §4 sier følgende «Barnevernstjenesten skal alltid vurdere om noen i barnets familie eller nære nettverk kan velges som fosterhjem». Barnevernet er med andre ord pålagt å jobbe for at barnet som blir plassert etter en omsorgsovertakelse skal få et fosterhjem med mennesker barnet har en relasjon til. Hvis det er til det beste for barnet. Tall fra Buudir viser at samtidig som det blir færre fosterhjem utenom familie og nettverk, så blir det flere plasseringer i fosterhjem i nær familie og slekt. Det at antallet barn som blir plassert i fosterhjem i nær familie eller slekt øker viser at barnevernet i større grad enn før legger til rette for det. Dette gjøres gjennom nettverksarbeid og kartlegging, som er en sentral del av dette arbeidet.

Det at barn blir plasserte i slekts-fosterhjem er med på å styrke barnets kontinuitet. Stabilitet og kontinuitet er begge viktige faktorer i et barns liv, men ofte i omsorgsovertakelser så må man veie opp og ned hva som er viktigst for barnet å opprettholde. Samtidig som barn er avhengige av stabil omsorg, trygge omsorgspersoner, trygge rammer og forutsigbarhet, så er også kontinuitet viktig for et barns identitetsutvikling (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 271). Det å plassere et barn i fosterhjem er med på å bidra til at barnet i større grad får den stabiliteten de trenger, men samtidig så bidrar det også til et brudd i barnets kontinuitet. Nettopp derfor er Forskrift om fosterhjem §4, og det arbeidet som gjøres på bakgrunn av denne så viktig. Gjennom å jobbe for å rekruttere fosterhjem i nær familie eller slekt så bidrar

barnevernet til at barnet også i større grad vil kunne opprettholde sin kontinuitet. Barnevernet trenger i mindre grad sette stabilitet og kontinuitet opp imot hverandre. Da brudd på både stabilitet og kontinuitet er skadelig, så er det en positiv utvikling at vi ser en økning i antallet fosterhjem i nær familie og slekt.

4.2 utfordringer knyttet til fosterhjem i nær slekt og familie

Selv om det at vi ser en økning i antallet fosterhjem i nær slekt og familie i utgangspunktet er en positiv utvikling, så er det også flere utfordringer knyttet til dette. Slekts-fosterhjem har i utgangspunktet de samme rettighetene som et ordinært fosterhjem, men samtidig så er det fort å tenke at siden fosterforeldrene allerede kjenner til barnet så er ikke behovet for råd og veiledning like stort som i andre fosterhjem. Det skal være til barnets beste at barnet blir plassert utenfor hjemmet, og hvis omstendighetene gjør det mulig så skal det tilstrebes at barnet blir plassert i et slekts-fosterhjem. Da er det allerede etablerte relasjoner mellom barnet og omsorgspersonene, og et langsiktig mål om tilbakeføring av barnet kan lettere la seg gjøre. Samtidig så er det utfordringer med at familie og slekt blir fosterhjem. Onkler, tanter og besteforeldre må kanskje ta på seg nye roller når de blir fosterhjem. Det å gå fra å ha en rolle som onkel, tante og besteforelder til å ha en oppdragerrolle kan for mange være utfordrende. Samtidig så kan slekts-fosterforeldre komme opp i situasjoner der de må sette grenser ovenfor barnets biologiske foreldre.

Fosterforeldre kan også møte på utfordringer knyttet til konflikt. Barnevernssaker er alvorlige og sårbare saker, og det kan oppstå konflikt mellom fosterforeldre og øvrig familie. En problemstilling slekts-fosterforeldre har møtt på er at de føler seg alene, og at det oppleves som vanskelig når det oppstår konflikter med øvrig familie. Øvrig familie kan mene noe om hvordan barnet skal oppdras, og det kan oppleves belastende for fosterforeldre (Johansen, 2013). Det hjelper heller ikke at enkelte fosterforeldre føler på en mangel på oppfølging fra barnevernstjenesten. Disse utfordringene man møter på i arbeidet med slekts-fosterhjem kan føles svært belastende for fosterhjemmet, og også for barnet. Derfor er det svært viktig at barnevernstjenesten bidrar fosterforeldre med rådgivning, veiledning og god oppfølging. Spesielt rundt de utfordringer de kan møte på, og de utfordringer de i noen tilfeller allerede har møtt på. For at barnets beste skal bli ivarettatt, så er det viktig at fosterforeldrene er i stand til å legge til rette for at barnet får stabil omsorg. Her vil barnevernstjenesten spille en sentral rolle i å bidra til at dette i størst mulig grad blir lagt til rette for.

4.3 Tilknytning til fosterforeldre

Barn som er plassert i fosterhjem er blitt plassert der av en grunn. Vilåårene for omsorgsovertakelse etter bvl §4-12 er svært strenge, og barna trenger trygge omsorgspersoner. De er blitt utsatt for omsorgssvikt, og det foreligger ofte risiko som gjør barna sårbare. Denne sårbarheten gjelder både tilknytning og utvikling. «En indre arbeidsmodell er en samling av tanker, følelser og handlingsberedskap som er skapt av de tidlige samspillserfaringene mellom barn og omsorgsgiver» (Bunkholdt, 2017, s. 51). En slik arbeidsmodell skapes av erfaringer og samspill med de omsorgspersonene som står nærmest barnet. Trygg tilknytning er derfor svært viktig for barn som har opplevd omsorgssvikt. Utrygge tilknytninger er med på å gjøre barna sårbare for utfordringer knyttet til på utvikling og psykisk helse. Omsorgen som barnets omsorgspersoner utøver er derfor avgjørende for barnets utvikling (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 72). Derfor er det så viktig at barnet får trygge omsorgspersoner. Et fosterhjem skal her inn å være denne trygge havnen for barnet, men utfordringen ligger i at barnet allerede har en negativ relasjonserfaring fra tidligere.

Flertallet av barn som er utsatt for omsorgssvikt kan kjennes igjen på at de har utrygge tilknytningsmønstre (Anke, 2007). Med sin tidligere relasjonserfaring så vil barnet på forhånd ha en slags forventning til brudd og tilknytning ut ifra sin tidligere erfaring. Det kreves i mange tilfeller enormt mye fra fosterforeldrene. De skal i tillegg til å skape en trygg tilknytning til barnet også stå i den avvisningen som barnet i mange tilfeller viser. Fosterforeldrene må evne å stå i det å møte på avvisning og negative forventninger, og svare med å vise barnet omsorg. Forskning viser at fosterforeldre som er sensitive og empatiske, i større grad har fosterbarn med tryggere tilknytning (Anke, 2007). Trygg tilknytning til fosterforeldrene spiller med andre ord en stor rolle for barnets psykologiske utvikling. Forskning viser også at ved lange plasseringer så kan tilknytningen til fosterforeldrene overskygge barnets tilknytning til de biologiske foreldrene (Anke, 2007).

Viktigheten av trygge tilknytninger kan med andre ord ikke undervurderes. Barn som vokser opp med trygge tilknytninger vil i større grad være i stand til å regulere sine følelser og skape relasjoner enn et barn som har vokst opp med utrygge tilknytninger (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 51). Tilknytning er noe vi må se i et livsløpsperspektiv. Det er med på å påvirke oss resten av livet. En omsorgsovertakelse etter bvl §4-12 er dog i utgangspunktet midlertidig, og det er åpninger i loven for at barnet kan tilbakeføres til sine biologiske foreldre jf. bvl §4-21. Har barnet fått en trygg tilknytning til fosterhjemmet så må det derimot åpnes spørsmål om hva som er til barnets beste hvis foreldrene anmoder om tilbakeføring. Hvor lenge barnet har

bodd i fosterhjemmet og hvor sterk tilknytningen til fosterforeldrene er må tas med i betraktning. Et brudd med fosterhjemmet og den trygge tilknytningen må også sees på som en risiko når vi vet hvor viktig trygge tilknytninger er. Dette kommer jo frem i bvl §4-21, men det er svært mange faktorer som spiller inn her. Ikke bare for barnets videre utvikling er dette viktig, men også for barnets psykiske helse. Skulle ting ikke fungere med den biologiske familien etter en tilbakeføring vil jo det være svært uheldig. Samtidig så har også de biologiske foreldrene rettigheter oppi alt dette, og det har i mange tilfeller stor verdi for et barn å opprettholde en kontinuitet i livet sitt.

4.4 Det biologiske prinsipp og hensynet til barnets beste

Et sentralt barnevernfaglig prinsipp som må tas hensyn til oppi dette er det biologiske prinsipp. Det biologiske prinsipp er et av prinsippene i barnevernsretten som er med på å beskytte familien fra offentlige inngrep. Hovedtanken i det biologiske prinsipp er at det for et barn har stor verdi å vokse opp hos sine biologiske foreldre, og at det anses å være det beste for barnet. Prinsippet er altså sentralt i forhold til barnets utvikling. Prinsippet kommer blant annet frem i loven gjennom at vilkåret for omsorgsovertakelser er svært strenge, og at omsorgsovertakelser er midlertidige. En omsorgsovertakelse er siste steg, og mangler i hjemmet skal først og fremst prøves bedres med hjelpetiltak. Det biologiske prinsipp står altså sterkt, men man kan jo likevel stille seg spørsmålet om det egentlig er noen sammenheng mellom biologisk tilhørighet og et barns utvikling. Det kan selvsagt diskuteres i begge retninger, men (Bunkholdt 2000, von Tetzchner 2002, Guldbrandsen 2006) presiserer blant annet gjennom sine funn at barnets utvikling i størst grad kan kobles til tilknytning, oppdragelse og sosioøkonomiske forhold (Bunkholdt, 2013). Biologiske forhold nevnes ikke her, og i saker der spørsmålet om tilbakeføring blir stilt så er det heller ikke tilfeldig at et av vilkårene for at barnet ikke skal tilbakeføres er hvis barnet har fått en sterk tilknytning til fosterfamilien.

Tilknytningsteorien peker mot at det viktigste for et barn er en trygg tilknytning. I følge Bowlby er det heller ingen vilkår for at denne tilknytningen trenger å være til biologiske foreldre. Det som også er interessant å se på er at det biologiske prinsipp, som uttrykk, heller ikke direkte nevnes i barnevernloven. Likevel så er det et prinsipp som kommer tydelig frem gjennom hvordan loven anvendes. Lov om barnevernstjenester fra 1992 er nå 30 år gammel. I Prop. 133 L (2021) Endringer i barnevernloven blir akkurat dette diskutert. Departementet tar opp om det biologiske prinsipp skal direkte lovfestes i den nye barnevernloven. Det argumenteres av Departementet at en lovfesting av det biologiske prinsipp vil være med på å

tydeliggjøre de verdier den fremsetter, og samtidig tydeliggjøre rettsikkerhetsgarantiene loven bygger på. Samtidig så vurderes det at en lovfesting av prinsippet kan føre til uklarheter i rettslig praksis. Det foreslås dermed at det biologiske prinsipp heller ikke i den nye barnevernloven skal lovfestes. Dette viser hvor komplisert barnevernsfaglig arbeid er, og hvordan man må ta hensyn til så mange ulike faktorer. Det biologiske prinsippet kan på mange måter sees på som noe som uttrykker verdien det har for et barn å vokse opp hos sine biologiske foreldre, og samtidig virker det som at en direkte lovfesting av akkurat dette fryktes å gjøre at det vil gå utover hensynet til barnets beste.

I utgangspunktet så er det de biologiske foreldrene barnet har en tilknytning til, men skadene av utrygge tilknytninger er, som utredet i teoridelen, svært alvorlige. Det som da er interessant er å se på dette opp imot hensynet til barnets beste og barnets rett til beskyttelse. Det biologiske prinsipp er uten tvil sentralt i barnevernsarbeid, men som vi kan se fra Departementets tankegang så ligger det til grunn en bekymring for at en lovfesting av selve prinsippet kan være med på å svekke hensynet barnets beste. En lovfesting av det biologiske prinsipp kan føre med seg spørsmål knyttet til hva som veier tyngst. Barnets beste skal alltid veie tyngst, men hva som er barnets beste vil variere fra sak til sak. Etter en omsorgsovertakelse, så kan barnets beste være i retning tilbakeføring. Barnets beste kan også være at barnet blir værende i fosterhjemmet på bakgrunn av tilknytning, og også ved tvil om foreldrene har de egenskapene som skal til for å gi barnet sitt god nok og forsvarlig omsorg. Departementet presiserer at målet med å eventuelt skulle ha lovfestet det biologiske prinsipp ikke ville ha vært å endre rettstilstanden, men at frykten ved å foreta seg noe slikt ville ha vært at det da i praksis ville ha blitt lagt mer vekt på det biologiske prinsipp enn hensynet til barnets beste i bruken av loven.

4.5 Målet om tilbakeføring

Det å skulle flytte tilbake til biologiske foreldre kan for et barn av flere grunner være svært belastende. Omsorgsovertakelser etter bvl §4-12 er som tidligere nevnt en siste løsning, og disse barna har behov for god omsorg og stabil omsorg. En omsorgsovertakelse skal i utgangspunktet være midlertidig, og målet er at barnet skal tilbake til biologiske foreldre. Kvaliteten på omsorgen et barn får har direkte konsekvens på barnets utvikling (Bunkholdt & Kvaran, 2015). Selv om en omsorgsovertakelse i utgangspunktet er midlertidig, så blir noen barn boende hos fosterfamilien over lengre tid. På tross av de utfordringer det medbringer å flytte inn i et nytt hjem, så blir ofte fosterforeldrene en trygg tilknytning for barna. Bowlby er gjennom sin forskning tydelig på viktigheten av at barn fra tidlig alder får gode tilknytninger

til sine omsorgspersoner. Barn som er utsatt for vedvarende omsorgssvikt er ofte sårbare barn. Hvis et barn har fått en sterk tilknytning til ikke bare fosterfamilien, men også med miljøet rundt så kan en tilbakeføring bli en stor påkjenning for barnet.

Barn som har dårlige tilknytningserfaringer med sine biologiske foreldre, vil kunne ha vanskeligheter med å skape en trygg tilknytning til fosterfamilien. Når tilknytningen til fosterhjemmet har blitt trygg, og barnet har bodd der i lengre tid så gjør dette at en tilbakeføring etter bvl §4-21 ikke nødvendigvis er gitt selv om foreldrenes omsorgskompetanse er blitt god nok. At foreldrene er i stand til å gi forsvarlig omsorg trenger ikke være nok hvis barnets tilknytning til fosterforeldrene har blitt såpass sterk at det vil medføre problemer for barnet å tilbakeføres. Samtidig må det biologiske prinsippet tas med i beregningen. Det må også barnets stemme. Avhengig av hvor lenge barnet har bodd i fosterhjem så er det uansett rimelig å anta at barnet i løpet av plasseringen har utviklet seg. De biologiske foreldrene har også det, i hvert fall hvis det reises spørsmål om tilbakeføring. Hva barnet selv vil og mener skal selvsagt bli tatt med når spørsmålet om tilbakeføring blir tatt opp. En forutsetning for at en tilbakeføring blir vellykket er jo at foreldrene har utviklet seg i en positiv retning slik at omsorgssituasjonen barnet kommer til er «god nok». Det som heller ikke må glemmes er at foreldrene i tillegg til å dekke barnets generelle behov, også må være i stand til å dekke barnets spesielle behov. (Bunkholdt, 2017, s. 280).

En forenklet forklaring på at foreldre utsetter barna sine for omsorgssvikt er at de ikke selv ikke ser sin egen betydning opp imot barnets utvikling. Viktigheten av at foreldrene får riktig hjelp er dermed stor. Skal foreldrene være i stand til å gi god nok omsorg til barnet er det flere faktorer som må tas hensyn til. Det å bli utsatt for omsorgssvikt, flytte til et fosterhjem, for så å flytte tilbake til biologiske foreldre er en stor påkjenning for et barn. Dette er faktorer som kan gi ettervirkninger for barnet (Bunkholdt, 2017, s. 280). Barnet som tilbakeføres kan ha forandret seg stort på den tiden det har bodd i fosterhjem, og det må tas med i betraktningen om tilbakeføring om foreldrene faktisk er i stand til å gi barnet den tryggheten det trenger. Det er eksempler der barn har blitt tilbakeført selv om det har vært tvil om foreldrenes omsorgskompetanse. Det kan argumenteres for at en skjerping av bestemmelsen om tilbakeføring vil gjøre at hensynet til barnets beste i større grad blir vektlagt. Spørsmålet da blir om det å gjøre det vanskeligere å tilbakeføre et barn er veien å gå, dette vil jo igjen stride mot det biologiske prinsipp. Det kan argumenteres at for eksempel både beviskrav og større krav om forsvarlighet kan være med på å styrke hensynet til barnets beste gjennom at tilbakeføringer blir mer krevende å gjennomføre. Samtidig er alle saker ulike og alle barn

unike, så selv om bestemmelsen om tilbakeføring i utgangspunktet er skjønnsdrevet kan det også sees i den retning at en slik økning i krav til både bevis og forsvarlighet vil være med på å svekke det biologiske prinsipp.

4.6 EMD dommene og deres betydning for samværsordningen

Samværsordningen etter en omsorgsovertakelse er et ledd i målet om tilbakeføring.

Fylkesnemnda avgjør etter en omsorgsovertakelse hvor mye samvær barnet skal ha med sine biologiske foreldre. Det som er verdt å nevne er at fylkesnemndas avgjørelse er et minimum med samvær. Barnevernet kan med andre ord, hvis forholdene tillater det, legge til rette for mer samvær enn det fylkesnemnda ber om. Retten til familieliv er vernet om i både Grunnloven og i Barnekonvensjonen. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) har per oktober 2021 felt norsk barnevern i totalt 11 av 43 saker. Det som er interessant å se på med disse sakene er at det ikke er selve omsorgsovertakelsen barnevernet har blitt dømt på. Det faktum at barnevernet har tatt over omsorgen for barna på bakgrunn av de kriterier som må være oppfylt at det skal skje er ikke det EMD kritiserer norsk barnevern for. Kritikken kommer i den retningen at målet om tilbakeføring ikke i stor nok grad blir tatt hensyn til av barnevernet. Adopsjon av plasserte barn og begrenset samvær er noe av det EMD sin kritikk i hovedsak relateres til (Alvik, 2021). Omsorgsovertakelser er i utgangspunktet midlertidig, og det norsk barnevern i disse tilfellene har blitt kritisert for er at hyppigere samvær mellom barn og biologiske foreldre ikke i stor nok grad har blitt lagt til rette for.

Det at barnevernet blir dømt på å ikke legge til rette for nok samvær er interessant å se på med tanke på at barnevernet faktisk har mulighet til å øke graden av samvær da fylkesnemndas samværsforslag bare er et minimumsforslag. Omfang av samvær mellom barn og biologiske foreldre er av høy betydning for at målet om tilbakeføring skal overholdes. Det er flere faktorer som spiller inn på om det er til barnets beste å bli tilbakeført til biologiske foreldre, men en svært sentral del er jo barnets tilknytning, relasjon og bånd til sine biologiske foreldre. Denne relasjonen og tilknytning vil i jo i stor grad styres av hvor mye samvær biologiske foreldre får med sitt barn. Har foreldrene hyppige og godt tilrettelagte samvær som bidrar barnet i å opprettholde kontakt og tilknytning til biologiske foreldre og egen kontinuitet, så kan det argumenteres for at det ved en fremtidig tilbakeføring vil være med på at det i større grad kan anses å være til barnets beste å bli tilbakeført. I tilfeller der det er lite samvær og kontakten ikke opprettholdes på samme måte kan det være med på å bidra til at det ikke vil være til barnets beste å bli tilbakeført, da barnet for eksempel kan ha fått en sterkere

tilknytning til fosterforeldre og det anses at barnets beste vil være å ikke tilbakeføres. Dette er faktorer som er med på å sette opp barnevernfaglige prinsipper opp imot hverandre.

Resultatet av at norsk barnevern har blitt dømt av EMD har jo blant annet påvirket arbeidet med ny barnevernlov. I NOU 2016:16 står det følgende «Det samværet som blir fastsatt av nemnda vil i praksis ofte være av begrenset omfang. Det er vanlig at samvær fastsettes fra tre til seks ganger i året dersom det anses som mest sannsynlig at en omsorgsovertakelse blir langvarig» (NOU 2016: 16, s.187). Dette kan virke som et veldig begrenset omfang med samvær, men det er som et minimumsforslag. Det kan oppfattes at det flere tilfeller blir brukt standardiserte modeller for å fastsette samvær. Fra et barnevernfaglig perspektiv kan dette sees på som uheldig da alle barn er ulike. De har ulike behov, og ingen barnevernssaker er identiske. En viktig verdi i barnevernsarbeid er å gi rett hjelp, til rett tid. Det kan dermed argumenteres for at bruken av standardiserte modeller for å avgjøre omfang av samvær er svært uheldig. EMD dommene synliggjør akkurat dette ved å kritisere at barnevernet ikke i stor nok grad legger til rette for riktig omfang av samvær når dette er en mulighet barnevernet har. I høringsnotatet – Forslag til ny barnevernslov fra Barne- og familiedepartementet (2019) argumenteres det for at en slik standardisert fastsettelse av samvær som kommer frem i NOU 2016:16 er nettopp uheldig.

Barnevernsreformen har allerede tredd i kraft, og ny barnevernlov trer etter planen i kraft i 2023. (Kvaran, 2020) argumenterer for at det er viktig at resultatet av EMD dommene ikke må brukes slik at barnevernet blir et foreldrevern (Kvaran, 2020). I storkammeravgjørelse HR-2020-661-S beskriver Høyesterett at det er «behov for justeringer i norsk barnevernpraksis. Noen av EMDs 16 dommer har vist at beslutningsgrunnlag, avveining eller begrunnelse ikke alltid har vært tilstrekkelig. Særlig har EMD konstatert krenkelser i tilknytning til myndighetenes plikt til å arbeide for gjenforening av barn og foreldre» (HR-2020-661-S, avsnitt 112). Høyesteretts beskrivelser bekrefter på mange måter her bekymringen og kritikken rundt det å avgjøre grad av samvær etter standardiserte modeller. At en endring i denne praksisen vil føre til at vi i større grad får et foreldrevern er en interessant diskusjon. Det biologiske prinsipp vil i større grad bli tatt hensyn til. Selv om EMD dommene kan være med på å påvirke hvordan fylkesnemnda og barnevernet i fremtiden lager samværsordninger, så foreslår ikke departementet noen endringer i selve retten til samvær. Nye perspektiver kan føre til spørsmål om barnevernet går i retning til å bli et foreldrevern. Likevel så presiserer Høyesterett at bvl §4-21 er fleksibel nok til å i forsvarlig grad ta hensyn til barnets beste.

5. Avslutning

I denne oppgaven har jeg sett på tilbakeføringen av barn plasserte i fosterhjem etter en omsorgsovertakelse og hvordan målet om tilbakeføring kan være med på å påvirke barnets situasjon. Jeg har blant annet sett på innvirkninger det kan gi, de behov flere av disse barna har og oppvekstvilkårene som ligger til grunn. For å belyse dette har jeg sett på tilknytningsteori. Jeg har sett på betydningene av stabilitet og kontinuitet, og hvordan betydningen av dette kan skape utfordringer. Jeg har også sett på sentrale aspekter ved både omsorgsovertakelse, tilbakeføring og samvær. I drøftingsdelen har problemstillingen blitt drøftet på bakgrunn relevant teori presentert i teoridelen, og samfunnsaktuelle temaer som EMD dommene og arbeidet med ny barnevernslov.

Funnene i denne oppgaven belyser det at barnevernsarbeid er svært komplisert arbeid da det er mange hensyn som skal tas, samtidig som det er et lovverk som skal følges. Det er ingen tvil i at trygge tilknytninger er svært sentrale for et barns utvikling. Etter en omsorgsovertakelse så bidrar fosterhjem med en fantastisk innsats for å gi barn den stabiliteten de trenger. Det å være fosterhjem kommer med mange utfordringer, og det å skape en trygg tilknytning for barnet er ikke gjort over natten. Retten til familieliv er likevel godt representert i lovverket, og EMD dommene har på mange måter vært med og belyst nødvendigheten av en barnevernsreform. At barnevernet i enkelte tilfeller ikke i stor nok grad legger til rette for nok samvær er med på å skape utfordringer. Hensynet til barnets beste står alltid veldig sterkt. For lite samvær kan føre til at barnet ikke får så god kontakt med biologiske foreldre som det potensielt kunne fått hadde samværene vært hyppigere. Dette virker ikke å være i tråd med målet om tilbakeføring, og at omsorgsovertakelser er midlertidige.

Både barnets og foreldrenes rettigheter skal tas med i beregningen. For at fosterhjemmet best mulig skal kunne yte god omsorg må også de tas hensyn til. Omfanget av samvær skal bidra til at relasjonen mellom biologiske foreldre og barn ikke bare opprettholdes, men også styrkes slik at en fremtidig tilbakeføring vil være for barnets beste. Da er det viktig at omfanget av samvær er hyppig nok. Oppgaven viser derimot gjennom teori og drøfting at det ikke er et definitivt svar på problemstillingen. Om tilbakeføring etter omsorgsovertakelse er til barnets beste kommer an på flere ulike faktorer. Alle saker er som sagt ulike. Barn kan reagere ulikt under samvær, og det kan være faktorer ved foreldrene som taler imot hyppige samvær. Samtidig har barnevernet en svært sentral rolle oppi dette ved å i best mulig grad legge til

rette for at en tilbakeføring kan bli mulig. Teori og funn i oppgaven underbygger dog det faktum at det ikke er et definitivt svar på om tilbakeføring er til det beste for barnet etter en omsorgsovertakelse. Det som derimot er klart er at en avgjørelse vil bli tatt ut ifra hva som er til barnets beste, uavhengig av om avgjørelsen taler for eller imot tilbakeføring.

Litteraturliste

- Alvik, I. F. (2021). *Samvær etter omsorgsovertakelse - en undersøkelse av praksis fra fylkesnemnder og lagmannsretter*. Oslo Metropolitan University. Hentet fra <https://skriftserien.oslomet.no/index.php/skriftserien/article/view/753/630>
- Anke, T. (2007). Tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre: et behandlingsperspektiv. *Psykologitidsskriftet*. Hentet fra <https://psykologitidsskriftet.no/fagartikkel/2007/10/tilknytning-mellom-fosterbarn-og-fosterforeldre-et-behandlingsperspektiv>
- Barne og familiedepartementet. (2020-2021). *Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernsloven (Prop. 133 L (2020-2021))*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/f325e4de00fb472f85a7a2b94124f531/no/pdfs/prp202020210133000dddpdfs.pdf>
- Barnevernloven. (1992). *Lov om barnevernstjenester av 17 juli 1992 nr 100*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>
- Brynhildsrud, K. (2016). Trenger vi et biologisk prinsipp i barnevernloven? Noen betraktninger i kjølvannet av NOU 2012: 5 og Prop. 106 L (2012–2013). *Tidsskriftet Norges Barnevern*. Hentet fra <https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.0809-9553-2016-03-03>
- Braarud, H. C. (2012). Kunnskap om små barns utvikling med tanke på kompenserende tiltak iverksatt av barnevernet. *Tidsskriftet Norges Barnevern*. Hentet fra <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1891-1838-2012-03-04#sec-4>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2019). *Høringsnotat - Forslag til ny barnevernslov*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/7a124c63b81b487e9d79ae44b73a2b70/horingsnotat-ny-barnevernslov---april-2019-.pdf>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2022). *Barn i fosterhjem*. Hentet fra Bufdir.no: https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barn_og_unge_med_tiltak_fra_barnevernet/barn_i_fosterhjem/#heading89397
- Bunkholdt, V. (2013). Det biologiske prinsipp - På vei ut av barnevernet? *Tidsskriftet Norges Barnevern*. Hentet fra <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1891-1838-2013-01-06>
- Bunkholdt, V. (2015). Tilknytningsteori og metoder: - Nyttig, men på hvilke betingelser? *Tidsskriftet Norges Barnevern*. Hentet fra <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1891-1838-2015-04-06>
- Bunkholdt, V. (2017). *Fosterhjemsarbeid: Fra rekruttering til tilbakeføring* (4. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bunkholdt, V., & Kvaran, I. (2015). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid* (1. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Fosterhjemforskriften. (2003). *Forskrift om fosterhjem (FOR-2003-12-18-1659)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2003-12-18-1659>
- HR-2020-661-S. (2020). Hentet fra Norges høyesterett: <https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2020/mars-2020/hr-2020-661-s.pdf>
- Haarklou, J. (2021). *Reaktiv tilknytningsforstyrrelse: Hva er likheten mellom koronapandemien og reaktiv tilknytningsforstyrrelse? Begge krever avstand*. Hentet fra Fosterhjemsforeningen.no : <https://www.fosterhjemsforening.no/wp-content/uploads/2021/03/FK-1-21-Reaktiv-tilknytningsforstyrrelse.pdf>
- Jacobsen, H. (2009). Fosterbarn med tilknytningsvansker og tilknytningsforstyrrelser – hvilke veilednings- og behandlingsmetoder bør vi anbefale? *Tidsskriftet Norges Barnevern*. Hentet fra <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1891-1838-2009-01-05>
- Johansen, J. D. (2013). *Fosterhjem i slekt og nettverk*. Hentet fra Fosterhjemsforening.no: https://www.fosterhjemsforening.no/wp-content/uploads/2015/06/slektsplasseringer_5-2013.pdf
- Kvaran, I. (2020). Barnevern: Ikke overdriv konsekvensene av at Norge er domfelt i Strasbourg . *Adressa.no* . Hentet fra <https://www.midnorskdebatt.no/meninger/2020/02/28/Barnevern-Ikke-overdriv-konsekvensene-av-at-Norge-er-domfelt-i-Strasbourg-21196140.ece>
- Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko: Skadelige omsorgssituasjoner* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- NOU 2016:16. (2016). *Ny barnevernslov: Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse* . Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/53164b1e70954231b2a09d3fdec1888b/no/pdfs/nou201620160016000dddpdfs.pdf>
- Skogstrøm, L. (2021). Nå skal barnevernet vurdere samvær på en ny måte: Målet er at barn og foreldre skal kunne gjenforenes. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/WjJPpK/naa-skal-barnevernet-vurdere-samvaer-paa-ny-maate-maale-er-at-barn-og-foreldre-skal-kunne-gjenforenes>
- Stang, E. G., & Baugerud, G.-A. (2018). *Samvær etter omsorgsovertakelse - En barnevernfaglig og juridisk utredning*. Oslo Metropolitan University. Hentet fra <https://skriftserien.oslomet.no/index.php/skriftserien/article/view/612/133>
- Studsrød, I., Paulsen, V., Kvaran, I., & Mevik, K. (2019). *Barnevernspedagog: En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.

